

NÉMETH ERZSÉBET

Pénzügyi kultúrát fejlesztő képzések: felmérés és diagnózis¹

ÖSSZEFOGLALÓ

Számos kutatás hívja fel a figyelmet arra, hogy miközben hazánkban sok szervezet vállalta magára a pénzügyi kultúra fejlesztését, a lakosság pénzügyi ismereteinek szintje elmarad a kívánatostól, illetve nem javul. Kutatásunk az eredménytelenség okait kívánta feltárni. Arra kerestük a választ, hogy milyen szervezetek, kiket, mely témakörökben, milyen módszerekkel és eredményességgel képeznek.

Négy tematikus egységből álló, 56 kérdést tartalmazó kérdőívvel kerestük meg a pénzügyi kultúra fejlesztést végző közoktatáson kívüli szervezeteket. Képzési programmal összesen 35 válaszadó/szervezet rendelkezik, amelyek közül négy mintegy százezer főt ér el, így meghatározó szerepe van a terület eredményességében.

Kutatásunk feltárta, hogy bár a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesült a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, ezek a képzések alig pár órásként voltak, továbbá nem volt jellemző a képzési tematika és a tananyagok rendelkezésre állása, nyilvános elérhetősége. A képzések eredményességének visszamérése elmaradt. A képzés célcsoportjai között a felnőtt korosztály jelentősen alulreprezentált volt.

Ahhoz, hogy a képzések a jövőben eredményesek legyenek, mindenképpen szükséges erősíteni a minőséget és az átláthatóságot biztosító tényezőket.

KULCSSZAVAK: pénzügyi kultúra, képzések, eredménytelenség okainak feltárása

PROBLÉMAFELVETÉS, KUTATÁSI CÉLOK

Számos kutatási és közéleti forrás időről-időre arra hívja fel a figyelmet, hogy Magyarországon mind a lakosság pénzügyi is-

mereteit, mind pedig azok gyakorlati alkalmazását tekintve elmaradás tapasztalható a fejlett országokhoz képest (Bárczi és Zéman, 2015). Eközben a pénzügyi piacok és termékek egyre komplexebbé válnak, ami együtt jár a pénzügyeket illető információs szakadék mélyülésével is – a lakos-

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Köszolgálati Egyetem, a Budapesti Metropolitan Egyetem és az Állami Számvevőszék Pénzügyi kultúra munkacsoportja együttműködésével készült.

ság egyre kevésbé képes pénzügyeit illetően körültekintő döntések meghozatalára. *Kovács és Terták* (2016) arra hívják fel a figyelmet, hogy a pénzügyi piacok globális összekapcsolódása, a folyamatosan új, egyre bonyolultabb pénzügyi termékek megjelenése, illetve az ezzel járó kockázatok újabb és újabb kihívást jelentenek minden résztvevő számára mind egyéni, mind intézményi, mind társadalmi, sőt, globális szinten (112. o.).

Miközben hazánkban számos szervezet vállalta magára a pénzügyi kultúra fejlesztését, a lakosság pénzügyi ismereteinek szintje elmarad a kívánatostól, illetve nem javul. A pénzügyi edukációt elsősorban közoktatáson kívüli szervezetek végzik. Képzéseik akár több százezer iskoláskorú gyermeket is érintenek. A közelmúlt kutatási eredményei arra figyelmeztetnek, hogy e képzések eredményessége nem megfelelő. Ezen kívül társadalmi vita folyik arról, hogy a pénzügyi-gazdasági ismeretek bekerüljenek-e a közoktatás rendszerébe, illetve milyen módon.

A helyzetet jól mutatja a Pénziránytű Alapítvány megbízásából, reprezentatív mintán végzett, az OECD módszertánán alapuló nemzetközi felmérés, amely szerint a magyarok átlag feletti pénzügyi ismeretekkel rendelkeznek, ugyanakkor az ismeretek gyakorlati alkalmazása messze elmarad az átlagos szinttől (*Magyarok és a pénzügyi kultúra*, 2015). A 2015-ben már nem először végzett felmérés romló tendenciát mutatott a pénzügyekkel kap-

csolatos ismeretek szintje, illetve a pénzügyek tudatos kezelésével kapcsolatos viselkedésformák tekintetében.² A pénzügyi kultúrát fejlesztő képzések eredménytelenségére utal az Állami Számvevőszék által 2013-ban, a felsőoktatásban tanulók körében végzett felmérés, amely szerint nem jobb azoknak a hallgatónak a pénzügyi

kultúrája, akik középiskolás korukban ilyen típusú képzésben részt vettek (*Béres, Huzdik, Kovács, Sági és Németh*, 2013).

A pénzügyi-gazdasági nevelést a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet is határozott célként jelölte meg: „*A felnövekvő nemzedéknek hasznosítható ismeretekkel kell rendelkeznie a világgazdaság, a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a háztartások életét meghatározó gazdasági-pénzügyi intézményekről és folyamatokról.*” A 2013-ban hatályba lépő új Nat az iskolák számára mind a fejlesztendő kulcskompetenciák között, mind pedig a fejlesztési területek, nevelési célok között konkrétan megjelölte a gazdasági és pénzügyi nevelést, s fontos célként a fentiek

mellett azt is kiemelte, hogy: „*a tanulók ismerjék fel saját felelősségüket az értéktanteremtő munka, a javakkal való ésszerű gazdálkodás, a pénz világa és a fogyasztás terén.*” Bár a jogszabályok fontos törekvésként határozzák meg a témakör oktatását, a kötelező kerettantervek mégsem foglalkoznak átfogó módon a gazdasági és pénzügyi neveléssel, így egészen napjainkig

a lakosság egyre kevésbé képes pénzügyeit illetően körültekintő döntések meghozatalára

nem jobb azoknak a hallgatónak a pénzügyi kultúrája, akik középiskolás korukban ilyen típusú képzésben részt vettek

² A Pénziránytű Alapítvány által lebonyolított pénzügyi kultúra kutatás fő eredményeinek bemutatása itt olvasható: http://penziranytu.hu/sites/default/files/csatolmany/oecd_kutatasi_eredmenyek_2015_11_02.pdf

nem jött létre az ismeretek átadását megfelelően elősegítő, egységes, minőségbiztosított oktatási koncepció és tananyag.³

Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy milyen tényezők magyarázhatják a közoktatáson kívüli képzések alacsony szintű eredményességét.

Felmérésünk tervezése során abból a hipotézisből indultunk ki, hogy a képzések eredménytelenségének legfőbb oka a képzésekkel kapcsolatos minőségbiztosítás hiányossága lehet (Németh, 2016).

Az oktatásban a minőséget évszázadok óta a következők biztosítják:

- a) a képzők felkészültsége,
- b) az elérhető, jól kidolgozott, a célcsoport igényeire és sajátosságaira szabott tematika (a tematika tartalmazza a képzés célját, célcsoportját, időtartamát, követelmény-rendszerét, tartalmi egységeit, tananyagát és az oktató személyét)
- c) a minőségbiztosított tananyagok (tankönyvek, munkafüzetek, elektronikus tudásbázis),
- d) a képzési céloknak megfelelő képzési módszerek és időtartam, illetve
- e) a képzés eredményességének mérése.

Jelen kutatás során elsősorban azt vizsgáltuk, hogy jellemzően milyen szervezetek kiket, mely témakörökben, milyen módszerekkel és milyen eredményességgel képeznek. Kutatási kérdéseink az alábbiak voltak.

1. Kiknek szólnak a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések?

2. Hány főt értek el, mi jellemzi az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát?
3. Melyek a képzések fő céljai?
4. Milyen módszereket alkalmaznak a képzések során?
5. Milyen időtartamúak a képzések?
6. Mennyiben érhetőek el, illetve állnak rendelkezésre a képzések tematikai és tananyagai?
7. Milyen szakképzettségűek a képzések oktatói? Mennyire jellemző az oktatók felkészítése?
8. Mennyire jellemző a képzés eredményességének mérése?

feltárjuk a képzési
rendszerek, programok
jellemzőit, esetleges
hiányosságait, erősségeit

Vizsgálatunkba a közoktatás rendszerén kívüli pénzügyikultúra-fejlesztéssel foglalkozó szervezeteket vontuk be. Előzetes tájékozódásunk szerint a több kisebb szervezet mellett vannak olyan közoktatáson kívüli szervezetek, amelyek elsősorban a közoktatásban tanuló fiatalok képzését végzik, s nagy (akár több százézes) eléréssel rendelkeznek, így hatásuk a pénzügyi kultúra fejlesztésére jelentős lehet. Ugyanakkor viszonylag keveset tudunk ezen képzések tartalmáról, hosszáról és minőségéről.

Kutatásunk célja, hogy átfogó képet adjunk a hazai pénzügyi kultúra fejlesztési kezdeményezésekről, illetve támogatást nyújtunk a pénzügyi kultúra fejlesztésre vonatkozó nemzeti stratégia kidolgozásához azzal, hogy feltárjuk a képzési rendszerek, programok jellemzőit, esetleges hiányosságait, erősségeit, s ezzel segítsük meghatározni a szükségleteket. Mindezek elengedhetetlenek a tudományosan megalapozott nemzeti stratégia kialakításához (Grifoni és Messy, 2012). A kutatási

³ A kutatási jelentés megjelenésével egy időben jelent meg egy új pénzügyi-gazdasági ismereteket tartalmazó tankönyv. Erről a tanulmány vége felé részletesen írok.

tapasztalatok mellett kiindulópontként szolgálhatnak a pénzügyi kultúra fejlesztése infrastruktúrájának kialakításához, illetve előmozdíthatják a pénzügyi kultúrát fejlesztő képzések eredményességének javulását. Hiszen helyes diagnózis nélkül nem lehet eredményes a terápia sem.

A PÉNZÜGYI KULTÚRA HELYZETE MAGYARORSZÁGON

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) és a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) kezdeményezésére, az ország összes általános és középiskolájának bevonásával helyzetfelmérő kérdőív készült 2015 márciusában.⁴ A felmérés feltérképezni kívánta az általános és középiskolákban folyó pénzügyi és vállalkozási ismeretek oktatásának gyakorlatát. A kérdőívek kitöltése önkéntes alapon történt. Az adatok feldolgozása és első körös kiértékelése alapján elmondható, hogy a kérdőívet kitöltők negyede a Nat szerint oktatja a diákoknak a pénzügyi és vállalkozási ismereteket. További 10 %-nál elkülönített óraszámban történik ilyen képzés, és további 9% tervezi a bevezetést a jövőben. Ahol nincs pénzügyi és vállalkozási oktatás, ott a legfőbb okok között a személyi erőforrások hiánya és a kapacitáshiány szerepelt.

A pénzügyi döntésekhez szükséges készségek, ismeretek hiányából fakadó kockázatok mérséklése érdekében az utóbbi években számos szervezet kezdett pénzügyi kultúra-fejlesztéssel kapcsolatos tevé-

kenységbe, amelyet egyaránt végeznek állami és nem állami (jellemzően a pénzügyi piacon működő) szereplők, gyakran együttműködésben. A felmérés szerint egyaránt ezen tevékenységek közé sorolhatóak a képzések, a kutatások, a felmérések, a versenyek, a tanácsadások, az országos vagy helyi projektek, a dokumentumok online közzététele, az információátadás, az alkalmazások fejlesztése és más egyebek. A kutatás megállapítja, hogy fontos állami szereplők vállalnak egyre aktívabb szerepet a lakosság pénzügyi ismereteinek növelésében, a pénzügyi kultúra fejlesztésében és terjesztésében, így az Állami Számvevőszék, a Magyar Nemzeti Bank, az EMMI, az NGM, egyes minisztériumi háttérintézmények, illetve oktatási intézmények. A felsoroltak ez irányú tevékenységének célja,

hogy a lakosság pénzügyi, közpénzügyi, közteherviselési ismeretei bővüljenek, valamint ezzel párhuzamosan fejlődjenek a (köz)pénzügyekkel kapcsolatos attitűdök és magatartásformák is.

A magyar lakosság pénzügyi kultúrájára vonatkozóan pénzügyi intézmények, költségvetési szervek, illetve az OECD végeztek felméréseket, kutatásokat; számos tanulmány jelent meg e témakörben. A kutatások, felmérések összességében negatív képet festenek a magyar lakosság pénzügyi kultúrájának fejlettségéről, és jellemzően ugyanazok a kockázatok, tudásbeli és készségbeli hiányosságok merülnek fel időről-időre. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy számos felmérés, amely szerint a magyar lakosság (vagy annak valamely szegmensének) pénzügyi kultúrája alacsony, nem

a pénzügyi döntésekhez szükséges készségek, ismeretek hiányából fakadó kockázatok mérséklése

⁴ Az eredményekről egy előadás tájékoztatott: Pölöskei Gáborné (2015. 11. 25.): A pénzügyi oktatás helyzete a köznevelésben, fejlesztési lehetőségek, korlátok, a tematikus hetek tapasztalatai, tervek. *Privátbankár.hu - Pénzügyi Tudatosság Fórum*, Budapest. Az előadó ekkor az EMMI helyettes államtitkára volt.

határozza meg pontosan a pénzügyi kultúra fogalmát, kritériumait és a vizsgált korosztálytól, illetve társadalmi csoporttól elvárható pénzügyi kulturáltsági szintet vagy átlagot. Nem használnak továbbá longitudinális elemzést – amely a változást mérhetné –, illetve nem végeznek sem hazai, sem nemzetközi összehasonlítást, így nem tudható, hogy a kutatás mihez képest állít valamit a magyarok pénzügyi kultúrájáról.

Az alábbiakban két kutatást kívánunk kiemelni. Az egyik – a Pénziránytű részvételével zajlott OECD kutatás 2010-ben és 2015-ben – nemzetközi összehasonlításban, reprezentatív mintán és két különböző

időszakban vizsgálta a hazai pénzügyi kultúra sajátosságait. A másik – az ÁSZ 2013-as kutatása – azt vizsgálta, hogy milyen demográfiai jellemzőktől, milyen korábbi tapasztalatoktól függ a célcsoport pénzügyi kultúrájának szintje.

A Pénziránytű Alapítvány először 2010-ben vett részt egy olyan, tizennégy országot lefedő alapkutatásban, mely egységes OECD-módszer alapján mérte fel az adott országban a felnőtt lakosság pénzügyi kultúrája fejlettségének szintjét. Ezt követően – ahogy fentebb már említettem – 2015-ben az alapítvány Magyarország képviselőjében ismét részt vett az OECD-módszer alapján és standard kérdőíven alapuló nemzetközi pénzügyi-kultúra-kutatásban, amely csaknem 30 országban közel egy időben zajlott. Az OECD kezdeményezése egyedülálló abban, hogy az egységes módszerrel és a közel egyidejű adatfelvétel lehetőséget biztosít az egyes országok adatainak megalapozott nemzetközi összehasonlítására, illetve egy-egy ország esetében a saját ország-adatok idősoros összevetésére. Az OECD 2010-

ben négy kontinens tizennégy országában végzett kutatása (*Atkinson és Messy, 2012*) szociodemográfiai jellemzők alapján vizsgálta a pénzügyi ismeretek, viselkedés és a pénzügyi kultúra különböző aspektusaira vonatkozó attitűdök terén megmutatózó különbségeket. A két kutatás összehasonlítása szerint napi megélhetési gondokkal 2015-ben kevesebb válaszadó találkozott, mint 2010-ben. Mindez összefügghet a kedvezőbb munkanélküliségi, inflációs és GDP-adatokkal. Megváltozott a vál-

sághelyzetben tanúsított magatartás: kevesebben csökkentették a kiadásait, illetve használták fel a megtakarításokat a napi kiadások fedezésére. 2010-ben a válaszadók

a megkérdezettek
47%-ának vannak tudatos
pénzügyi céljai

harmada mondta, hogy pénzügyi termék választása során egyáltalán nem mérlegelte a lehetőségeket, ez az arány 2015-ig 22%-ra csökkent. Ugyanakkor a megkérdezettek 47%-ának vannak tudatos pénzügyi céljai, ami alacsony értéknek tekinthető, különösen, ha az állami nyugdíjellátás mértékének jövőbeli várható csökkenésére, vagy a gyerekek iskoláztatásának növekvő költségeire gondolunk. A kutatási eredmények szerint tendencia, hogy a lakosság pénzügyeit tekintve kevésbé megfontolt, illetve kevésbé gondos és előrelátó lett. Egyre kevesebben készítenek családi költségvetést, illetve tendenciaszerűen csökkent a pénzügyi feladatokat helyesen megoldani tudók aránya. Utóbbi jelen kutatásunk szempontjából fontos megállapítás.

Az ÁSZ pénzügyi-kultúra-kutatása (*Béres és mtsai, 2013*) során használt kérdőív az általános és a szocio-demográfiai kérdéseken túl a megtakarításra, a befektetésekre és a hitelekre vonatkozóan tett fel kérdéseket, valamint kalkulációs feladatokat is tartalmazott. A kutatás megállapította, hogy a „felsőoktatásban tanuló fia-

talok valós és vélt pénzügyi tudása között lényeges különbség van”, valamint hogy „a hallgatók pénzügyi műveltségét elsősorban az aktuális élethelyzet és a tapasztalatok határozzák meg”. Mindez egybecseng a nemzetközi kutatási tapasztalatokkal is.

Luksander, Béres, Huzdik és Németh (2014) a további tényezők vizsgálata során azt a fontos megállapítást teszik, hogy a középiskolai pénzügyi-gazdasági képzésben részt vett személyek pénzügyi kultúrája nem fejlettebb az ilyen képzésben nem részesülteknél. Ez jelzi a középiskolásoknak tartott pénzügyi kultúrát fejlesztő képzések rendkívül alacsony hatékonyságát, ami szintén egybecseng az amerikai tapasztalatokkal, lásd pl. *Willis* 2009-es tanulmányát. Egy másik közelmúltbeli kutatás érdekes megállapítása az is, hogy a pénzügyi-gazdasági ismeretek szintjétől függetlenül a hallgatók erősen kockázatkerülőnek mutatkoznak; összességében a 18–25 éves korosztály háromnegyede tartózkodik a kockázatoktól (*Huzdik, Béres és Németh*, 2014). A kutatási eredményekből levonható következtetés, hogy a kockázatvállalási hajlandóságot elsősorban olyan tényezők határozzák meg, mint a társadalom aktuális attitűdjei, félelmei, vágyai, tapasztalatai. A hitelekhez kötődő érzelmi viszonyulás témakörét vizsgálva *Németh, Béres és Huzdik* 2015-ös tanulmánya rávilágít arra, hogy a fiatalok elsősorban a szülőktől szerzik be a pénzügyi döntéseikhez szükséges információkat, ezáltal a családi minták is jelentős hatással vannak attitűdjükre, terveikre.

A hitelintézeti felmérések és kutatások szerint a lakosság alapvetően bizalmatlan

a pénzügyekkel és a szolgáltatókkal szemben, a pénzügyi döntéseket nem alapozza meg kellő ismeret, tapasztalat, tájékozódás. A lakosságot a passzív, felhasználói attitűd jellemzi, a nem használt banki szolgáltatások ismerete és az azok iránti érdeklődés minimális. A hosszú távú pénzügyi tervezés (az anyagi öngondoskodás) hiánya szintén jellemző (*Szalay*, 2013).

A GfK Retail Banking Monitor 2016. februári negyedéves jelentése egyebek mellett vizsgálja a válaszadók tájékozottságát, bankokkal szembeni bizalmát, hosszú távú pénzügyi céljait, a kockázat elfogadásának mértékét és a termékhasználat megosztottságát.⁵ E jelentés szerint a hazai felnőtt lakosság egyharmada nem tartja

a fiatalok elsősorban a szülőktől szerzik be a pénzügyi döntéseikhez szükséges információkat

magát tájékozottnak, és ugyanekkora arányban nem ismeri ki magát pénzügyi kérdésekben. Pénzügyi tudatosság tekintetében a felnőtt lakosság szintén megosztott. A két legnagyobb

csoportot a két véglet alkotja: a felmérésben szereplők 27%-a ún. haladó megtakarító, míg 24%-uk pénzügyi ismeretek és attitűd alapján „tájékozatlan, alacsony státuszú”. A pénzügyi műveltség terén az életkor sajnos nem meghatározó; nagyon hasonló ismeretszintet látunk a fiatalabb és az idősebb személyek körében. Ellenben a végzettség és a lakóhely döntő lehet.

Számos kutatás hívja fel a figyelmet arra, hogy a pénzügyi termékek egyre komplexebbé válnak, ezzel párhuzamosan az egyéni igények is folyamatosan formálódnak, bővülnek (*Habschick és Britta*, 2007; *Botos, Botos, Béres, Csernék és Németh*, 2012). A pénzügyi szektorban zajló felgyorsult termékinnovációs folyamatok

⁵ A jelentés letölthető innen: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/country_one_pager/HU/documents/2016_01_10_GfK_penzuegyi_tudatosag_cikk_pontosított.pdf

hoz kapcsolható a 2008-ban kibontakozó recesszió kiváltó oka is (*Béres és Huzdik, 2012*). Mindezek a folyamatok olyan kontextusban zajlanak le, amely a fiatalok alacsony pénzügyi kultúrájával jellemezhető (*Chen és Volpe, 1998; Volpe, Chen és Liu, 2006*), így a pénzügyi kultúra fejlesztése elengedhetetlen tényezővé vált. Számos piaci és tudományos kutatás, valamint gyakorlati kezdeményezés a pénzügyi *tudás* mentén ragadja meg a pénzügyi kultúra mérését és fejlesztését, de ez a törekvés a többi tényező vizsgálata – és szükség esetén fejlesztése – nélkül nem tudja elérni kívánt hatását (*Hilgert, Hogarth és Beverly, 2003; Xiao és mtsai, 2004*). A pénzügyi *attitűdök* a pénzügyi kultúra elemeiként olyan tényezők, amelyek befolyásolhatják a fogyasztók magatartását, preferenciáit és ezen keresztül termék- és szolgáltatásválasztását (*Li, Jiang, An, Sen és Jin, 2009; Dowling, Corney és Hoiles, 2009; Zsótér és Nagy, 2012; Klapper, Lusardi és Panos, 2012*).

Magyarországon is egyre inkább előtérbe kerül a pénzügyi kultúra vizsgálata (*Béres és Huzdik, 2012; Zsótér és Nagy, 2012; Béres és mtsai, 2013*). A fejlesztések kiemelt célcsoportjai a középiskolások és a fiatal felnőttek, nekik szólnak leginkább a pénzügyi edukációs programok is – tanulmányunk e körből a közoktatáson kívüli pénzügyi kultúrát fejlesztő képzések felmérésére, bemutatására és értékelésére tesz kísérletet.

a fejlesztések kiemelt
célcsoportjai a
középiskolások és a fiatal
felnőttek

MÓDSZERTAN

A felmérés célterülete, adatbázisa

A felmérésbe bevont szervezetek adatbázisának meghatározásakor egyaránt célunk volt a pénzügyikultúra-fejlesztésben részt vevők minél szélesebb körének lefedése és az ilyen programokban jelentős súllyal

részt vevő szervezetek fel-tétlen bekerülése. Igye-keztünk tehát minden magáról hírt adó szerveze-tet megkeresni, így az in-terneten fellelhető publi-kus információk, valamint az ÁSZ pénz-

ügyikultúra-fejlesztést célzó együttműkö-désében részt vevő⁶ partnereitől kapott tá-jékoztatások alapján egy 110 elemű adatbázist hoztunk létre. Az adatbázis lefe-di a bankokat, a biztosítóintézeteket, az ÁSZ partnereit, az általános és középisko-lákkal kapcsolatot tartó szervezeteket⁷, az MNB/PSZÁF-pályázatokon korábban részt vevő szervezeteket, magánszemélye-ket, valamint a publikus információk alap-ján pénzügyikultúra-fejlesztéssel vagy pénzügyi fogyasztóvédelemmel foglalkozó, egyéb forprofit és nonprofit szervezeteket, magánszemélyeket.

Előzetes felméréseink és információ-ink alapján a fent emlegetett lefedettség megvalósult, így a minta reprezentatív-nak tekinthető.

⁶ Az Állami Számvevőszék pénzügyikultúra-fejlesztéssel kapcsolatos kutatási projektjeiben az NGM-mel, az EMMI-vel, a NAV-val, az Econvecnio Alapítvánnyal, az MNB-vel, a Pénziránytű Alapítvánnyal és a Metropolitan Egyetemmel működött együtt.

⁷ Egy, az EMMI és az NGM által, a pénzügyi és vállalalkozási ismeretek köznevelésben történő beágyazottságának feltérképezésére 2015-ben elvégzett kérdőíves felmérés előzetes eredményei alapján.

A kérdőív kialakítása, szerkezete

A kérdések a felmérésben részt vevő, pénzügyikultúra-fejlesztést végző szervezetek/magánszemélyek minden kezdeményezésére, programjára kiterjednek, tehát a válaszok lehetővé teszik a képzések alaposabb megismerését, értékelését.⁸ A kérdőív négy nagy tematikus egységből áll, és összesen 56 kérdést tartalmaz a következő csoportosításban:

1. egység (6 kérdés): a szervezet, magánszemély adatai;
2. egység (25 kérdés): a képzési programok témakörei, a képzések célja, célcsoportja, finanszírozása, időtartama, témakörei, módszerei, tematikája, tananyaga, oktatói, eredményességük értékelése, hasznosulásuk;⁹
3. egység (17 kérdés): tudás- és attitűdfelmérések, versenyek;
4. egység (8 kérdés): egyéb kezdeményezések.¹⁰

A kérdőív felületének kialakítása, elhelyezése és majd kitöltése is a Google Form (Google Űrlap) alkalmazással történt. A kutatás megkezdése előtti pilot sza-

kasban 21 személy és szervezet válaszolt a kérdésekre, véleményük, visszajelzéseik alapján alakítottuk ki a végleges mérőszekőzt. Szükség esetén az egyes válaszadók által nyilvánosságra hozott adatokat is feldolgoztuk.

Az adatok feldolgozása

A feldolgozást és az elemzést IBM SPSS Statistics, valamint MS Excel programok

igénybevételel végeztük. Az elemzés során *leíró és következtető* statisztikai módszereket használtunk, többek közt megoszlás-számítást, keresztábra-elemzést, füg-

getlenségvizsgálatot. Amennyiben a minta elemszáma lehetővé tette, tudományos következtetésre alkalmas módszereket választottunk, így pl. a függetlenségvizsgálatban általánosan használt Pearson-féle khí-négyzet próba mellett a Fisher-féle egzakt tesztet is alkalmaztuk.¹¹ Ez utóbbi teszt – szemben a Pearson-féle khí-négyzet próbával – nem érzékeny a kis mintaelemszámra, amely a rendelkezésünkre álló adatbázist jellemzi. Az eredmények értékelésénél 5%-os szignifikanciaszintet határoztunk meg.

⁸ A kérdőív összeállításánál figyelembe vettük a nemzetközi felmérések tapasztalatait is, különösen az ausztrál kormányzati stratégiaalkotást támogató, a 2013. évi pénzügyikultúra-fejlesztő kezdeményezésekről szóló kutatást (National Financial Literacy Stocktake Survey, 2013). A kérdőív elérhető a <http://goo.gl/forms/YIZhfg1epN> címen.

⁹ Képzésnek tekintettük a szervezett formában működő képzést, ismeretátadást, amely megvalósulhat valamely élő helyszínen (iskolákban, a szervező által biztosított helyiségben vagy egyéb helyen), interneten, illetve email közvetítésével.

¹⁰ Például információmegosztás a honlapon, közösségi oldalakon, email útján (hírek, hírlevelek, elemzések stb.), nyomtatott, illetve audiovizuális anyagok készítése, tanácsadás, IT alkalmazások használata (játékok, költségvetéstervező program, videók).

¹¹ A Fisher-féle egzakt teszthez a http://www.physics.csbsju.edu/stats/exact_NROW_NCOLUMN_form.html oldalon elérhető alkalmazást használtuk.

A minta

A megkeresett 110 szervezetből és vállalkozásból a kérdőívet 63 töltötte ki.¹² Közülük 51 végzett pénzügyi kultúra fejlesztését célzó tevékenységet. Jelen tanulmány szempontjából természetesen a képzési programmal rendelkező válaszadó szervezetek érdekesekek; a számuk 35. Válaszaik feldolgozása során négy válaszadói kategóriát alakítottunk ki:

1. a „nagy eléréssel rendelkezők” (tekintet nélkül szervezeti formájukra), azaz akik több mint 10 000 főt értek el programjaikkal;
2. a pénzintézetek;
3. a civil és nonprofit szervezetek, illetve a költségvetési szervek (többségükben egyesületek és érdekvédelmi szövetségek);
4. az egyéb vállalkozások.

A válaszadó 35 szervezetből 4-et nagy eléréssel rendelkező szervezetként, 5-öt pénzintézetként, 14-et nonprofit szervezetként, 12-t pedig egyéb vállalkozásként azonosítottunk. A kategóriaképzés indokoltságát jól mutatja az *1. ábra*, amely azt mutatja, hogy a képzéseken elérték létszáma a nagy eléréssel rendelkezők esetében messze meghaladja a többi válaszolóét. Az ebbe a kategóriába tartozó szervezetek egyenként mintegy 100 000 főt érnek el, miközben az utánuk következők elérése csupán hozzávetőlegesen 5000 fő.

Fontos megállapítás ezek alapján, hogy e négy szervezeten kívüli szervezetek tevékenységének hatása elhanyagolható a nagy eléréssel rendelkezőkéhez képest, illetve jellemzően az ő hatásuk magyarázza a képzések eredményességét vagy annak hiányát.

A beérkezett válaszok alapján összesen 40 képzési programot elemeztünk. A nagy eléréssel rendelkezők 7, a pénzintézetek 5, a nonprofit szervezetek 15 és az egyéb vállalkozások 13 képzési programról nyilatkoztak.¹³

a képzések túlnyomórészt a közoktatásban tanulóknak szólnak

EREDMÉNYEK

A képzések célcsoportjai

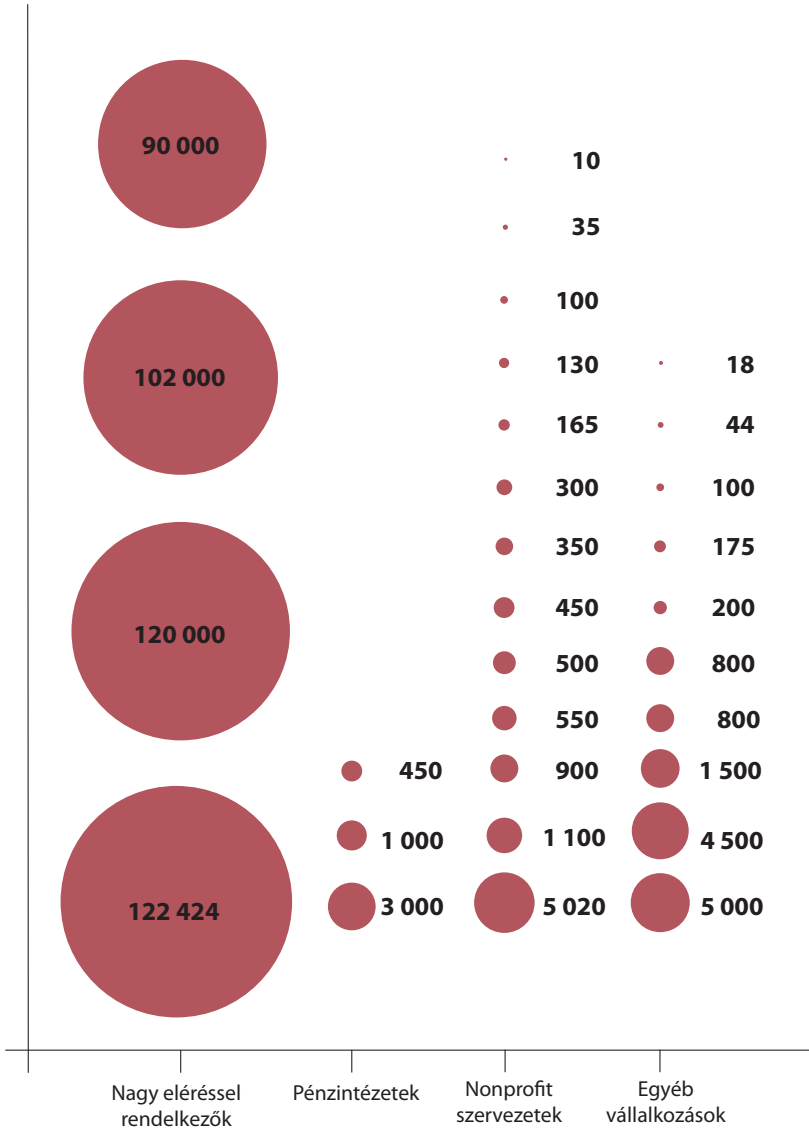
Elsőként megkérdeztük, hogy kiknek szólnak, kiket céloznak meg az egyes szervezetek az általuk indított képzési programokkal. A válaszadók több válaszlehetőséget is megjelölhettek. Ezek szerint a képzések túlnyomórészt a közoktatásban tanulóknak szólnak (középiskolásoknak és az általános iskola felső és alsó tagozatos diákjainak). Az idősebb, 25–64 éves korú felnőtteknek is szóló képzési programok az összes ilyen program alig felét teszik ki. (Lásd a *2. ábrát*).

¹² A hazai pénzügyi kultúra-fejlesztés egyik legnagyobb szereplője, az OTP Fáy András Alapítvány a kérdőívet nem küldte vissza. Mivel a szervezet tevékenységére vonatkozó adatok nélkül felmérésünk hiányos lett volna, adatainkat kiegészítettük az alapítvány képzési programjaira vonatkozó, publikus információk alapján.

¹³ A válaszadóknak lehetőségük volt arra, hogy több képzési programról is beszámoljanak, amennyiben ez jellemző volt rájuk. Néhány esetben előfordult, hogy a válaszadók képzési programjait összevontan szerepeltették, ezért a felmérésben említett képzési programok száma kevesebb, mint a ténylegesen meghirdetett képzési programok száma.

1. ÁBRA

Az egyes szervezetek képzési programjai által elérték száma (fő)¹⁴

FORRÁS: Saját szerkesztés

¹⁴ Az ábra nem tartalmazza a 18 főnél kisebb elérésű szervezeteket.

2. ÁBRA

Kiknek szólnak a képzési programok?

FORRÁS: Saját szerkesztés

Szintén megvizsgáltuk, hogy az egyes válaszadói kategóriák és a válaszadók által indított képzés célcsoportjai között fennáll-e összefüggés. Az eredményeink azt mutatják, hogy a nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzintézetek képzései közül mindegyik megcélozza a közoktatásban tanuló diákokat is, míg az egyéb vállalkozások és a nonprofit szervezetek képzéseinek csak közelítőleg fele. Fenti összefüggés a Pearson-féle khi-négyzet és a Fisher-féle egzakt teszt eredményei alapján 5%-os szignifikanciaszinten kimutatható.¹⁵

Az elért csoportok társadalmi reprezentáltsága

Az egyes szervezettípusok közötti, fentebb említett igen jelentős elérési aránybeli különbség miatt a kutatásban azt is megvizsgáltuk, hogy összesen hány főt értek el a képzéseket indító szervezetek.¹⁶ A kérdőívben egyes képzésekhez kapcsolódóan a válaszadók összesítve adhatták meg a képzésükön részt vettek létszámát (így például a képzéseken részt vevő közoktatásban tanulók számára a kérdőív nem kérdezett rá). Tekintettel arra, hogy célunk volt a képzések által elérték létszámát célcsoportok szerinti bontásban is vizsgálni, ezért egyrészt

¹⁵ Pearson-féle khi-négyzet teszt p-értéke 0,013, illetve a Fisher-féle egzakt teszt p-értéke 0,009 volt. A Pearson-féle khi-négyzet teszt érvényességét ugyanakkor megkérdőjelezi, hogy az alapul vett keresztábrálla celláinak több mint 20%-ában (8-ból 2-ben) az elemszám kisebb, mint 5.

¹⁶ A kiértékelés a kérdőív 4.5. kérdésére adott válaszokon alapul.

a nyilvánosan elérhető éves beszámolók alapján, másrészt – ahol ez nem állt rendelkezésünkre – az alábbi közzétett számításokkal becsültük arra vonatkozóan, hogy a képzéseken elérték közül hányan lehettek

diákok, illetve felnőttek. Ezt a felbontást az 1. táblázat mutatja. Összességében

461 681 főt értek el a

válaszadók. Ebből

341 613 fő diák, 120 068 fő felnőtt volt.¹⁷

összességében 461 681 főt értek el a válaszadók

1. TÁBLÁZAT

Célcsoportok elérési létszáma a válaszadói kategóriák függvényében (fő)

	Diákok	Felnőttek	Összesen
Nagy eléréssel rendelkezők	326 657	107 767	434 424
Pénzintézetek	4 010	500	4 510
Nonprofit szervezetek	7 665	1 945	9 610
Egyéb vállalkozások	3 281	9 856	13 137
Összesen	341 613	120 068	461 681

FORRÁS: Saját szerkesztés

A kutatás során az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát is vizsgáltuk. Az egyes célcsoportok népességben belüli megoszlásának megállapításához a KSH adatait vettük alapul.¹⁸ Ezek szerint a diákok (6–18 évesek) a népesség 11%-át, a felnőttek (25 év felettiek) a népesség közel 74%-át teszi ki. Ezzel szemben a képzések által elérték 81%-a diák, míg 19%-a felnőtt (3. ábra). A célcso-

portok népességben belüli, illetve képzések által elért arányát összevetve megállapítható, hogy a válaszadók képzési programjai által elérték között a diákok aránya több mint hétszeresen haladja meg a népességben belüli arányukat (81%:11%), míg a képzési

programok által elérték között a felnőttek aránya csupán mintegy negyede a népességben belüli arányuknak (19%:74).

a képzések által elérték 81%-a diák, míg 19%-a felnőtt

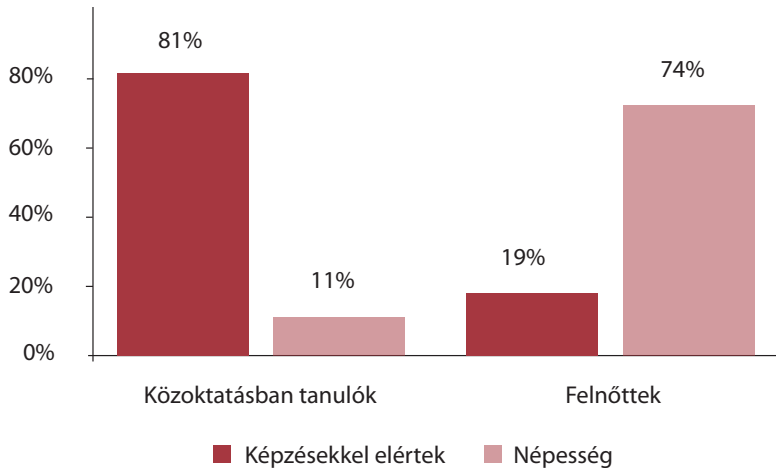
programok által elérték között a felnőttek aránya csupán mintegy negyede a népességben belüli arányuknak (19%:74).

¹⁷ Megjegyzendő, hogy valóságban a képzéseken elérték száma az itt kimutatottnál alacsonyabb lehet, mivel előfordulhatott, hogy ugyanazon személy több képzési programon is részt vett.

¹⁸ <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

3. ÁBRA

A célcsoportok képzéseken, illetve népességben belüli aránya

FORRÁS: Saját szerkesztés

Mint az eredmények mutatják, a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok résztvevői között népességben belüli arányukhoz képest nagymértékben felülreprezentáltak a diákok, és ezen belül is kiemelten a középiskolás korosztály, míg a felnőttek a népességben belüli arányukhoz képest jelentősen alulreprezentáltak.

A képzések fő célkitűzései

Felmérésünk során fontos kérdésként szerepelt, hogy az egyes képzéseket milyen céllal indították a szervezettek. A válaszadók a képzéseknél egyidejűleg több képzési célt is megjelölhettek. A válaszokat összesítve elmondható, hogy a képzési programok céljai meglehetősen általánosak, vagy más szóval holisztikusak voltak (4. ábra). Legtöbbször „a lakosság pénzügyi kultúrájá-

nak fejlesztése”, a „felelős pénzügyi döntések előkészítése, segítése” és a „pénzügyi ismeretek átadása” válaszok fordultak elő, a legkevesebbszer pedig „a célcsoport pénzügyi szokásainak megismerése”, a „konkrét pénzügyi termék(ek)/befektetési lehetőségek bemutatása, népszerűsítés”, illetve az „egyéb” válasz.

Képzési módszerek

A képzésekben alkalmazott oktatási módszerekre vonatkozóan egyidejűleg több választ is megjelölhettek a kitöltők. Megállapítottuk, hogy a leggyakrabban alkalmazott képzési módszer a hagyományos tanítás, előadás. Ez után, ahogy az 5. ábra is mutatja, a gyakorlatiasabb oktatási formák szerepelnek.

a leggyakrabban alkalmazott képzési módszer a hagyományos tanítás, előadás

4. ÁBRA

Melyek a képzési programok fő céljai?

FORRÁS: Saját szerkesztés

5. ÁBRA

Oktatási módszerek

FORRÁS: Saját szerkesztés

A képzési programok időtartama

A képzések időtartamára vonatkozóan megállapítható, hogy azoknak csaknem fele igen rövid, legfeljebb fél napos (6. ábra).

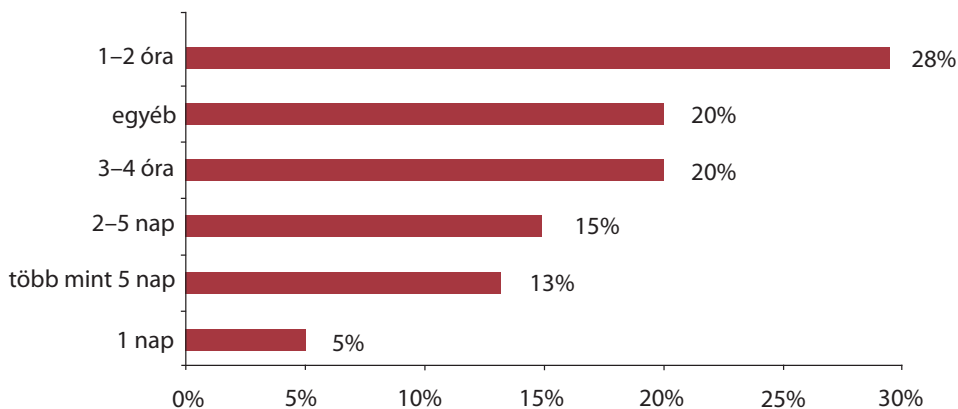
Ezen belül is a leggyakoribb az 1–2 óra (28%), illetve a 3–4 óra időtartamú (20%) A válaszok közt 20%-ban fordult elő az „egyéb” válasz, amelyhez a válaszadók több esetben a „változó” vagy a „megrendelő

igényeinek megfelelően” megjegyzést fűztek. Az egy napos vagy annál hosszabb

időtartam a képzési programok harmadára jellemző.

6. ÁBRA

A képzési programok időtartamának megoszlása

FORRÁS: Saját szerkesztés

Megvizsgáltuk emellett, hogy a közoktatásban tanulóknak is szóló képzések és a kizárólag más célcsoportnak szóló képzések időtartama között kimutatható-e összefüggés. Az adatokból kitűnik, hogy a közoktatásban tanulóknak is szóló képzések több mint kétharmada 1–4 óra közötti időtartamú, míg a kizárólag más célcsoportnak szóló képzések közel kétharmadának időtartama meghaladja a 4 órát. A végrehajtott Pearson-féle kí-négyzet és Fisher-féle egzakt teszt egyaránt összefüggést jelzett a képzések időtartama és célcsoportjai között 5%-os szignifikanciaszinten.¹⁹

a rövidebb időtartamú képzéseken több témát dolgoznak fel, mint a hosszabbakon

Bizonyítást nyert, hogy a közoktatásban tanulók számára hirdetett képzések időtartama szignifikánsan rövidebb, mint a felnőtt korosztálynak szóló képzéseké.

Vizsgáltuk továbbá azt a kérdést, hogy kimutatható-e összefüggés a képzések időtartama és a között, hogy e képzések hány témakört érintenek.²⁰ Arra számítanánk, hogy a rövidebb képzések kevesebb témakört érintenek. A 7. ábra a képzéseken érintett témakörök számának átlagát és mediánját is mutatja. Az adatok azt mutatják, hogy a rövidebb időtartamú képzéseken több témát dol-

¹⁹ A Pearson-féle kí-négyzet teszt érvényessége az alacsony előfordulási számosság miatt ezúttal is megkérdőjelezhető. Ugyanakkor mindkét teszt p-értéke egyformán alacsony, 0,002 volt.

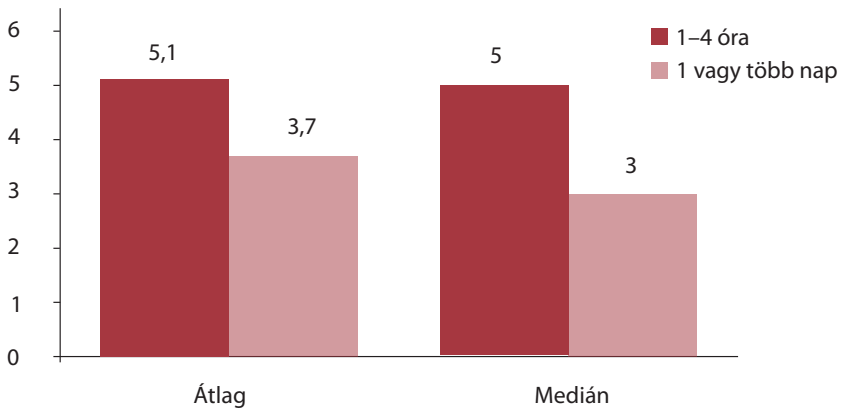
²⁰ Az egyes képzésekben érintett témakörök számát az alapján definiáltuk, hogy az adott képzésre vonatkozóan hány témakört jelölt meg a válaszadó.

goznak fel, mint a hosszabbakon. Ezen összefüggés statisztikai vizsgálatához az előzetes feltételvizsgálatok alapján a nem paraméteres Mann-Whitney próbát alkalmaztuk. A tesztben az 1–4 órás időtartamú

képzéseket és ennél hosszabb képzéseket hasonlítottuk össze, amelyek között a próba 5%-os szignifikanciaszinten nem jelzett összefüggést.²¹

7. ÁBRA

A képzések időtartama és az általuk érintett témakörök száma

FORRÁS: Saját szerkesztés

Tematikák és tananyagok

Egy képzés tartalmát, annak minőségét leginkább a tematika és a tananyag alapján lehet megismerni, megítélni. Megvizsgáltuk egyrészt, hogy a képzések rendelkeznek-e tematikával, illetve tananyaggal, másrészt, hogy ezek elérhetőek-e nyilvánosan. A beérkezett válaszok azt mutatják, hogy a tematikák mindössze 34%-ban érhetőek el nyilvánosan, 50%-ban ugyan elérhetőek, de nem nyilvánosan, illetve 16%-ban nem állnak rendelkezésre (8. ábra).

átlagosan a tananyagok csupán kevesebb mint harmada érhető el nyilvánosan

Válaszadói kategóriák szerinti bontást tekintve azt találtuk, hogy miközben leginkább a nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzügyintézetek képzéseivel

kapcsolódó tananyagok érhetőek el nyilvánosan, arányuk csupán 40% körüli. A nonprofit szervezeteknél a tananyagok túlnyomó többsége nem érhető el nyilvánosan, ez az arány az egyéb vállalatok

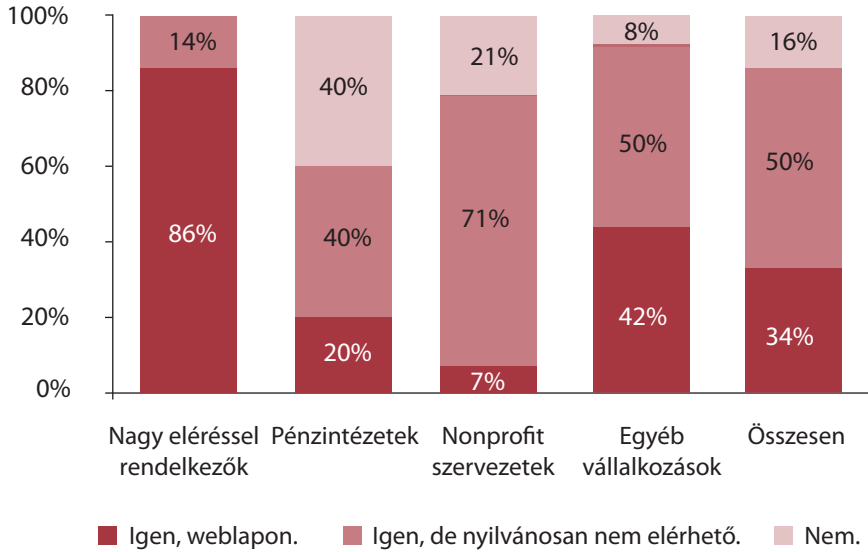
képzési programjai esetén 92%-os. Átlagosan a tananyagok csupán kevesebb mint harmada érhető el nyilvánosan. Megállapítható tehát, hogy elérhetőségük a képzési programok tematikáinál is alacsonyabb.²² 21% esetében tananyagot egyáltalán nem készítettek a képzéshez (9. ábra).

²¹ A Mann-Whitney próba p-értéke 0,084 volt.

²² A kiértékelés a kérdőív 4.10. kérdésére adott válaszokon alapul.

8. ÁBRA

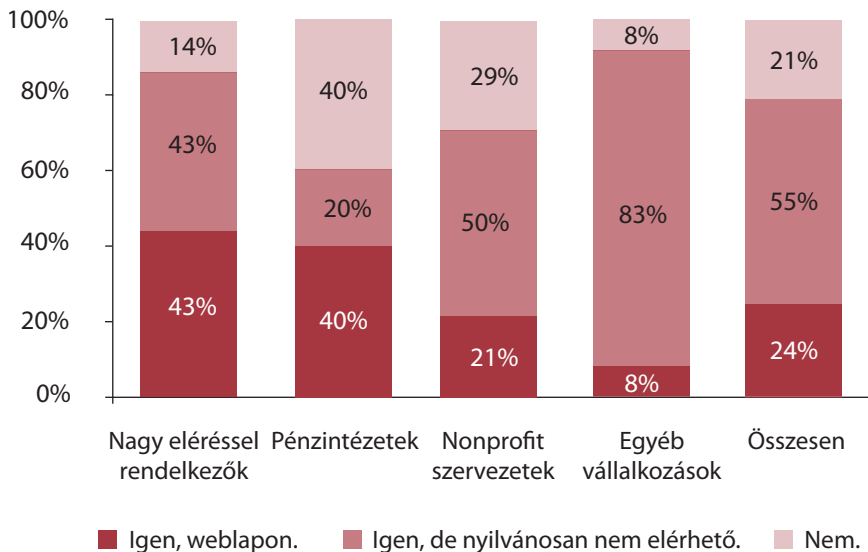
A tematikák megléte és elérhetősége

FORRÁS: Saját szerkesztés

9. ÁBRA

A tananyagok megléte, elérhetősége

FORRÁS: Saját szerkesztés

A képzéseken oktatók szakképesítése

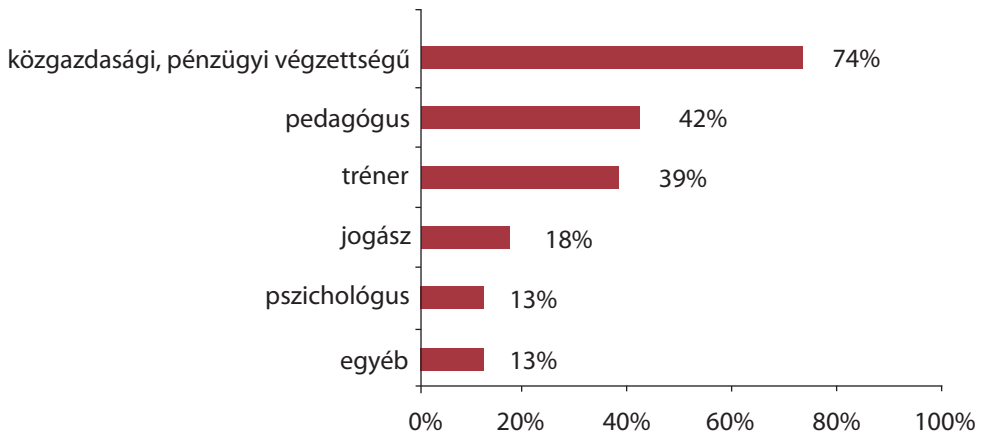
A válaszadók háromnegyedénél közgazdasági, pénzügyi végzettséggel, kétötödénél

pedig pedagógus vagy tréner végzettséggel rendelkező szakember is oktat (10. ábra).²³

Hazánkban tehát a pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló képzések többségében közgazdasági, pénzügyi végzettséggel rendelkező szakember oktat.

10. ÁBRA

Az oktatók képzettsége

FORRÁS: Saját szerkesztés

A képzéseken oktatók felkészítése

Eredményeink szerint az oktatók a képzések mintegy felében részesülnek valamilyen felkészítésben (11. ábra). A válaszadói kategóriák szerinti vizsgálva az találtuk, hogy őket legnagyobb arányban (86%-ban) a nagy

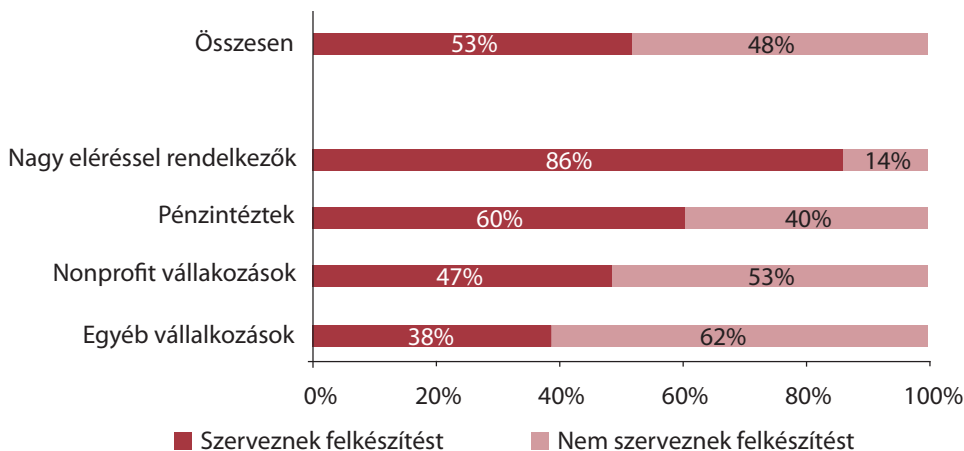
eléréssel rendelkező szervezetek készítik fel előzetesen. A pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló képzéseknél ez az arány 60%, a nonprofit szervezeteknél 47%, míg az egyéb vállalkozásoknál 38%.

az oktatók a képzések mintegy felében részesülnek valamilyen felkészítésben

²³ Az oktatók szakképesítésére vonatkozóan a válaszadók egy képzés esetében több választ is megjelölhettek, tekintettel arra, hogy abban több, esetlegesen eltérő szakképesítésű oktató is közreműködhet.

11. ÁBRA

Az oktatók előzetes felkészítése

FORRÁS: Saját szerkesztés

Megvizsgáltuk azt is, hogy a közoktatásban tanulóknak szóló képzések és az oktatók felkészítése között fennáll-e kapcsolat. Eredményeink rávilágítanak, hogy a közoktatásban tanulóknak szóló képzési program oktatói nagyobb arányban részesülnek felkészítésben, mint a nem a közoktatásban tanulóknak szóló képzések.

A kapcsolat létezését a Pearson-féle chí-négyzet teszt is megerősíti 5%-os szignifikanciaszinten.²⁴

Megvizsgáltuk továbbá, hogy a közpénzen is finanszírozott képzési programok és az oktatók felkészítése közötti van-e összefüggés. E tekintetben a Pearson-féle chí-négyzet 5%-os szignifikanciaszinten nem jelez kapcsolatot.²⁵

A képzések eredményességének mérése

A képzések minőségbiztosítása szempontjából alapvető kérdés, hogy a válaszadók mérik-e azok eredményességét.²⁶ Eredményeink szerint leginkább a résztvevők elégedettségét mérik (71%), ennél jóval kevesebb esetben (32%-os arányban) végeznek eredményességmérést az ismeretszerzésre vonatkozóan

eredményeink szerint leginkább a résztvevők elégedettségét mérik

(12. ábra). Ugyanakkor mindössze a képzések 8%-ában nyilatkoztak úgy, hogy a képzés elején és a végén is mérik az elsajátított ismeretek szintjét, azaz a képzés eredményeképpen mutatózó fejlődést.

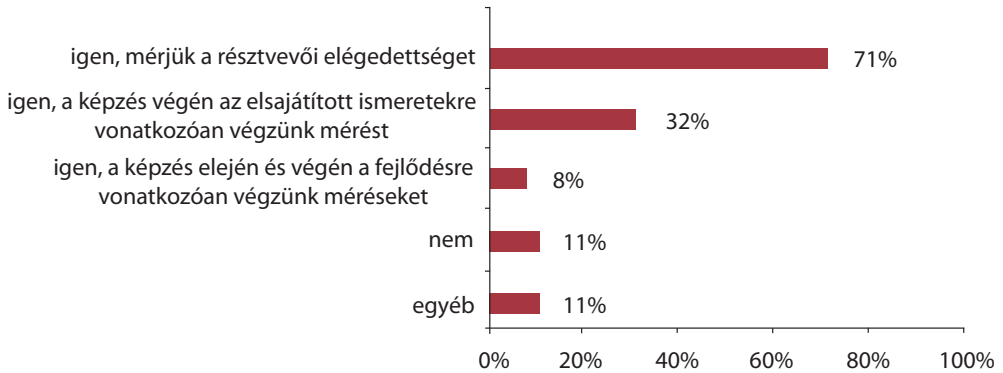
²⁴ A Pearson-féle chí-négyzet teszt p-értéke 0,000 volt.

²⁵ A Pearson-féle chí-négyzet teszt p-értéke 0,935 volt.

²⁶ A vonatkozó kérdések esetében több válasz megjelölésére is lehetőség volt.

12. ÁBRA

Mérik-e és miként a képzések eredményességét, hatékonyságát?

FORRÁS: Saját szerkesztés

A legnagyobb arányban (40%) – és egyben szinte kizárólagosan – a nagy eléréssel rendelkező szervezetek végeznek a fejlődésre vonatkozó méréseket. A beérkezett válaszok azt mutatják, hogy a résztvevői elégedettséget a képzések nagy hányadában mérik, ez azonban nem mutatja meg a képzést szervezők számára, hogy a képzés elérte-e a célját, vagyis fejlődött-e a résztvevők pénzügyi tudatossága, tudása, kultúrája. A képzések eredményességének mérése az esetek túlnyomó többségében elmarad.

KÖVETKEZTETÉSEK

Dolgozatunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy miért nem eredményesek a

közoktatási rendszeren kívüli pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések, különös tekintettel az iskolás korosztályokra. A kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy a fejlődés egyik gátja az lehet,

hogy bár a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesül pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, ezek a képzések igen rövidek, alig pár órák. Felmérésünk szerint ráadásul a rövidebb képzések jellemzően több témát is átfognak, ezáltal egy-egy téma feldolgozására még kevesebb idő jut. A felmérés eredményei egyértelműen jelzik, hogy a pénzügyi kultúra oktatására szakosodott, közoktatáson kívüli intézmények „gyorstűzelő” munkát végeznek. Az átlagos óraszám olyan alacsony, hogy az aligha lehet alkalmas eredmények elérésére.

az átlagos óraszám olyan alacsony, hogy az aligha lehet alkalmas eredmények elérésére

A képzések eredményessége szempontjából további kockázatot jelent, hogy a képzési tematika, a tananyagok rendelkezésre állása, nyilvános elérhetősége nem jellemző. Ez különösen problematikus a tanulók képzéseinél, mert így a képzésen átadandó ismeretekről, megközelítésekről, a módszerekről a szülők, a tanárok, az oktatásért felelős kormányzat, illetve az adófizető állampolgár sem rendelkezik elegendő információval.

Fontos tanulság, hogy a képzések eredményességének visszamérése jellemzően elmarad. Ez azért is szokatlan, mert a neveléstudomány egyik legfontosabb eszköze, hogy a képzésben részt vevők a megszerzett tudásukról, képességeikről rendszeresen számot adnak. Ennek hiányában ugyanis a képzés hatékonysága sem rövid, sem hosszú távon nem állapítható meg, és nem lehetséges a képzések megfelelő átalakítása sem.

Ahhoz, hogy a képzések a jövőben eredményesek legyenek, mindenképpen szükséges erősíteni a fenti minőséget és eredményességet biztosító tényezőket. A minőség és az átláthatóság biztosítása emellett lehetővé teszi, hogy az egyes képzési programok megismerhetőek, értékelhetőek legyenek, így a ma még elszórt, egymástól független kezdeményezések a jövőben egymásra épülhessenek, és képzési rendszerre álljanak össze. Szükség lenne továbbá a társadalom eltérő attitűdökkel és tudásszinttel rendelkező csoportjaira lebontott, világosan megfogalmazott képzési stratégiára. Az első lépés tehát az, hogy a stratégia világos legyen, s ahhoz lehessen mérni a tematikát, az elérendő célt, és ennek megfelelően az oktatás eredményességét.

Kutatásunk feltárta, hogy a képzés célcsoportjai között a felnőtt korosztály

jelentősen alulreprezentált. A pénzügyi kultúra fejlesztésére leginkább rászoruló felnőttek (például az alacsony jövedelemmel rendelkezők és a munkanélküliek), tekintettel arra, hogy a felnőtteknek szóló képzések túlnyomó részét a résztvevői befizetés finanszírozza, a vizsgált képzéseket nem tudják igénybe venni. A felnőtteket célzó képzések ezért jelenleg a rászorultak elenyésző részét érik el, így nem várható, hogy ezek a programok társadalmi szinten mérhető módon járuljanak hozzá a pénzügyi kultúra fejlesztéséhez. Érdemes

tehát megfontolni, hogy a jövőben hazánk adófizetői pénzből az iskolás korosztályok mellett a felnőtt korosztályok számára is biztosítson képzési támogatást.

Megfelelő átláthatóság és minőségbiztosítás mellett így alakulhat ki Magyarországon egy széles rétegek számára elérhető pénzügyi tudást, attitűdöt és viselkedést fejlesztő képzési rendszer, aminek hatásai mikro- és makroszinten is érzékelhetőek lehetnek.

A legjobb gyakorlatok: két új tankönyv és egy térítésmentes képzés

A kutatás élesen rámutatott, hogy a képzések legtöbbször nem rendelkezik tananyaggal, illetve az nyilvánosan nem elérhető. A kutatási jelentéssel egy időben jelent meg a Pénziránytű Alapítvány által támogatott *Iránytű a pénzügyekhez* című, középiskolásoknak szóló könyv, amelyet 2016 tavaszán tankönyvvé nyilvánítottak. A tankönyv a hazai oktatás egyik régi hiányosságát pótolja, így megjelenése áttörést hozhat a pénzügyi kultúra iskolai fejlesztésében. Ez után az alapítvány újabb tankönyvet jelen-

Iránytű a pénzügyekhez
című, középiskolásoknak
szóló könyv

tetett meg *Küldetések a pénz világában* címmel, immár az általános iskolások számára, így segítve a köznevelésben folyó pénzügyi edukációt. Emellett a Nemzeti alaptantervben a kezdeményezőkétség és a vállalkozói kompetencia fejlesztésének egyik elemeként bevezették a *Pénzügyi és vállalkozói ismeretek* tantárgyat a szakgimnáziumok 10. osztályában, ahol pénzügyi alapismeretek mellett gyakorlatorientált vállalkozói ismereteket tanulnak a diákok a 2016/2017-es tanévtől.

A kutatás másik fontos javaslata, hogy a közoktatásban szereplő korosztályok mellett a rászoruló felnőtt lakosság képzésére is teremtsünk lehetőséget. Az Állami Számvevőszék és az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület új képzési projektje nyit a felnőtt korosztály felé, és térítésmentesen biztosít 30 órás képzést, elsődlegesen a kulturális közfoglalkoztatásba bevont felnőttek, fiatal felnőttek részére. A közfoglalkoztatásba jellemzően azok érkeznek, akik – akár a kellő tapasztalat hiánya, akár a korábbi munkahely elvesztése következtében – nem tudnak a munkaerőpiacon sikeresen fellépni, el-

helyezkedni, ugyanakkor végzettségüket tekintve legalább érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek.

Limitáció

A közoktatáson kívüli pénzügyi fejlesztésekről szóló kezdeményezések felmérése nem ad választ olyan közérdeklődésre számot tartó kérdésre, mint például arra, hogy vajon a közoktatás keretein belül vagy azon kívüli képzések vezetnek nagyobb eredményességre. Éppen ezért nem is kíván állást foglalni e tekintetben. Abban a vitában sem mondunk véleményt, hogy külön tantárgyként vagy az egyes, már meglévő tantárgyak keretében eredményesebb-e megtanítani a szükséges pénzügyi-gazdasági ismereteket. Csupán azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy a képzések csak akkor lesznek hatékonyak, ha biztosítjuk az oktatás minőségének legfontosabb kritériumait: a célnak és a célcsoportnak megfelelő tananyagot, oktatókat, módszereket és időt, illetve ha folyamatosan mérjük az eredményességet.

IRODALOM

- Atkinson, A. és F. Messy (2012): Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study: OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15. Letöltés: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9cfs90fr4-en (2017. 08. 25.)
- Bárczi Judit és Zéman Zoltán (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái. *Polgári Szemle*, 11. 1-3. sz., 72-80.
- Béres Dániel és Huzdik Katalin (2012): A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle*, 57. 3. sz., 322–336. Letöltés: https://www.asz.hu/storage/files/files/penzugyiszemle/2012/322_336_beres_huzdik.pdf (2017. 08. 25.)
- Béres Dániel, Huzdik Katalin, Kovács Péter, Sági Ákos és Németh Erzsébet (2013): Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról. Kutatási jelentés, 2013. június. Letöltés: https://www.asz.hu/storage/files/files/Szakmai_kutatás/2013/t353.pdf (2017. 08. 25.)
- Botos Katalin, Botos József, Béres Dániel, Csernák József és Németh Erzsébet (2012): Pénzügyi kultúra és kockázatvállalás a közép-alföldi háztartásokban. *Pénzügyi Szemle*, 57. 3. sz., 291-309.
- Chen, Haiyang és Volpe, P. Ronald (2008): An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*. 7. 2. sz., 107-128.

- Dowling, N.A., Corney, T., és Hoiles, L. (2009): Financial Management Practices and Money Attitudes as Determinants of Financial Problems and Dissatisfaction in Young Male Australian Workers. *Journal of Financial Counseling and Planning Education*, **20**. 2. sz., 5-13.
- Grifoni, Andrea és Messy, Flore-Anne (2012): Current Status of National Strategies for Financial Education; A comparative analysis and relevant practices: OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 16. Letöltés: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k9bcwct7xmn-en.pdf> (2017. 08. 25.)
- Habschick, M. S., Britta, E. J. és Evers, Jan (2007): *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27. VT Markt/2006/26H – Final Report*. Hamburg, EversJung.
- Hilgert, M.A., Hogarth, J. M. és Beverly, S.G. (2003) Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, **89**. 2. sz., 309-322.
- Huzdik Katalin, Béres Dániel és Németh Erzsébet (2014): Pénzügyi kultúra versus kockázatvállalás empirikus vizsgálata a felsőoktatásban tanulóknál. *Pénzügyi Szemle*, **59**., 4. sz., 476-484.
- Klapper, L., Lusardi, A. és Panos, G. A. (2012): Financial Literacy and the Financial Crisis – Netspar Discussion Papers, DP03/2012-007. Letöltés: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=122421> (2017. 08. 25.)
- Kovács Levente és Terták Elemér (2016): *Financial Literacy. Panacea or placebo? A Central European Perspective*. Verlag Dashöfer, Bratislava.
- Li, D., Jiang, Y., An, S., Shen, Z., és Jin, W. (2009): The influence of money attitudes on young Chinese consumers' compulsive buying. *Young Consumers*, **10**. 2. sz., 98-109.
- Luksander Alexandra, Béres Dániel, Huzdik Katalin és Németh, Erzsébet (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata, *Pénzügyi Szemle*, **59**. 2. sz., 237-258.
- Magyar Nemzeti Bank (2014): Tudás és érték, a Magyar Nemzeti Bank társadalmi felelősségvállalási stratégiája, 2014. június. Letöltés: <http://www.mnb.hu/letoltes/mnb-tarsadalmi-spread-low-1.pdf> (2017. 08. 25.)
- Magyarok és a pénzügyi kultúra: „Tűzz ki pénzügyi célokat!” (2015. 11. 04). Letöltés: <http://www.penzugyiszemle.hu/tanulmanyok-eloadasok/magyarok-es-a-penzugyi-kultura-tuzz-ki-penzugyi-celokat> (2017. 08. 25.)
- Németh Erzsébet, Jakovác Katalin, Mészáros Aranka, Kollár Péter és Várpalotai Viktor (2016): Kórkép és kórkép a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésekről. *Pénzügyi Szemle*, **61**. 2. sz., 407-428.
- Németh Erzsébet, Béres Dániel és Huzdik Katalin (2015): The Attitude of Young Hungarian Adults to Loans. *Journal of Business and Social Science*, **6**. 4. sz., 63-74.
- Szalay György (2013. 08. 23.): Pénzügyi alapismeretek a közoktatásban – eredmények és további lehetőségek. *Országos Szakmai Tanévnyitó*, Budapest.
- Volpe, R., Chen, H. és Liu, S. (2006): An Analysis of the Importance of Personal Finance Topics and the Level of Knowledge Possessed by Working Adults. *Financial Services Review*, **15**. 1. sz., 81-98.
- Willis, E. Lauren (2008): Against Financial Literacy Education. *Iowa Law Review*, **94**., 1. sz.
- Xiao, J. J., O'Neill, B., Prochaska, J. M., Kerbal, C.M., Brennan, P. és Bristow, B. J. (2004): Consumer education program based on the transtheoretical model of change. *International Journal of Consumer Studies*, **28**. 1. sz., 55-65.
- Zsótér Boglárka és Nagy Péter (2012): Mindennapi érzelmeink és pénzügyeink. A pénzzel kapcsolatos attitűdök és materiális irányultság szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. *Pénzügyi Szemle*, **57**. 3. sz., 310-321.

„Kisebb koromban a fűz ágairól hintázva ugráltunk a barátaimmal a vízbe, bújócskáztunk az ágai között, vagy csak figyeltük a rajta fészkelő madarakat.” (Bártfai Nóra, 7. o., Szolnoki Fiumei Úti Ált. Isk., felkészítő tanár: Somogyiné Durucskó Mária)

Szomorú fa – Haraszi Jázmin, 5. o., I. helyezett, Kassai Úti Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű Ált. Isk., Szolnok, felkészítő tanár: Darabontné Jubász Zsuzsanna

„Ez a fa már elkezdett korhadni belülről, és kezdte őt felemészteni a bánat.” (Röczey Sára, 7. o., Szolnoki Fiumei Úti Ált. Isk., felkészítő tanár: Somogyiné Durucskó Mária)

A táj, akácfá – Györke Orsolya, 5. o., III. helyezett, Szolnoki Kőrösi Csoma Sándor Ált. Isk. és AMI, felkészítő tanár: Ladányiné Katona Mária

„Majomemlékezet óta ott éltek a makákók, csimpánzok, orángutánok, gorillák, kisanagy barna és sárga majmok, és az egyetlen bajuk az volt, hogy pusztul az erdő.” (V. Szabó Mátyás 7. o., Szolnoki II. Rákóczi Ferenc Ált. Isk., felkészítő tanár: Nádásné Kovács Mária)
